

Вольга Шынкарэнка, З верай у чалавечнасць: Адметнасці вобразна-паэтычнай сістэмы сучаснай беларускай літаратуры, Гомель 2001, сс. 200

Вольга Шынкарэнка пачынала сваю навуковую дзейнасць з даследавання творчасці У. Караткевіча. Манаграфія *Пад ветразем добра і прыгажосці* (Мінск, 1995) прысвечана жанрава-стылявым пошукам пісьменніка ў галіне прозы. Акрамя таго Вольга Шынкарэнка з'яўляецца таксама аўтарам шэрагу артыкулаў пра творчасць выбітнага майстра слова. У цэнтры яе ўвагі – нязменна творы гістарычнай тэматыкі, пра што сведчыць між іншым кніга *На скрыжальх гісторыі: Асаблівасці паэтыкі гістарычнага жанру* (Гомель, 1999). Тут упершыню ў беларускім літаратуразнаўстве прадстаўлены праблемы паэтыкі гістарычнага жанру на матэрыяле сучаснай прозы з арыентацыяй на аналіз мастацкіх тэкстаў, іх структуры, ідэйна-вобразных і моўна-выяўленчых асаблівасцей. І вось летась пабачыў свет чарговы навуковы дослед актыўнага літаратурнага крытыка, вучонага.

Новая кніга В. Шынкарэнкі ўяўляе сабой зборнік з дваццаці шасці артыкулаў, у якіх шматпланавая асэнсоўваюцца праблемы сучаснай беларускай літаратуры. Артыкулы прысвечаны разгляду самых розных з пункту гледжання ідэйна-эстэтычных параметраў, стылю твораў. Да-

следчыца адзначае прысутнасць пэўных агульных тэндэнцый развіцця сучаснага літаратурнага працэсу. Дамінантай кнігі з'яўляюцца, як сведчыць і назва кнігі, чалавек і чалавечнасць, вера ў яго гуманнасць. Безумоўна, гісторыя, мінуўшчына народа адыгрывае вельмі важную ролю ў жыцці грамадства, што выразна ўсведамляецца даследчыцай. У цэнтры яе ўвагі – нарбак розных пакаленняў беларускіх творцаў.

Зразумела, асэнсаванне сучаснай літаратуры Вольгай Шынкарэнкай ў кнізе *З верай у чалавечнасць* не магло абысціся без аналізу творчасці У. Караткевіча. Артыкул *Палоннік вечнасці*, у адрозненне ад першай кнігі В. Шынкарэнкі, прысвечаны аналізу паэзіі славянскага майстра слова. Асаблівая ўвага сканцэнтравана тут на апошнім зборніку паэзіі *Быў. Ёсць. Буду*. Варта ўзгадаць, што У. Караткевіч не дачакаўся выхаду сваёй чацвёртай паэтычнай кнігі ў свет, хаця сам паспеў падрыхтаваць яе да друку. Кніжка была выдадзена пасмяротна ў 1986 годзе і ўспрынята як тэстамент пісьменніка. Па словах даследчыцы, у апошнім зборніку вершаў паэта дамінуе філасофскі верш, *прасякнуты набытай жыццёвай мудрасцю, нервовым неспакоем думкі паэта* (12). Наогул большасць вершаў у зборніку *Быў. Ёсць. Буду* засяроджана на лёсе Беларусі ў розных аспектах (*Амаль трыццятнік тост за ворагаў, Мова, Бекеш, або Ода ерасі, Прарок* і іншыя). Слушнай бачыцца наступная заўвага В. Шынкарэнкі:

Увогуле, нягледзячы на тое, што ў большасці выпадкаў творчасць мастака ўяўляе сабою даследаванне вялікіх і малых трагедый, якія выпалі на долю беларусаў, яна ў аснове сваёй застаецца аптымістычнай, што ні ў якім разе не азначае аблегчанай для ўспрымання. Апошні зборнік паэта разам з драматызмам прасякнуты светлай танальнасцю. У ім пульсуе мажорны рытм перамогі жыцця над усім змрочным і несправядлівым (12).

Значную цікавасць уяўляе аналіз ранняй прозы (1955-1966) Уладзіміра Караткевіча ў артыкуле *Бязмежжа і межы таленту*. Творы, якія ўзніклі ў гэты перыяд, характарызуюцца тым, што яны невялікія па аб'ёму і малавядомыя беларускаму чытачу ў параўнанні з пазнейшымі, больш буйнымі, як, напрыклад, *Каласы пад сярпом тваім, Хрыстос прызямліўся ў Гародні, Дзікае паляванне караля Стага* і інш. Характэрным з'яўляецца час, у які ўзніклі гэтыя творы: 1956-1965 гады – перыяд так званай адлігі, калі ў блізкае мінулае нарэшце адыходзіла сумна вядомая тэорыя бесканфліктнасці. Аднак нязменна абавязвала

усеагульнае бяздумнае стаўленне *вінцікаў аднаго агульнага механізма* да ўласных лёсаў і сэрцаў, якія мусілі належаць партыі і жыць па яе ўказцы, да праблем свайго народа, да правоў і абавязкаў, што павінны былі гарантавацца і ахоўвацца справядлівымі грамадскімі інстытутамі. У выніку – росквіт Ленініян (...) (22).

Вось і ўзніклі творы тыпу *Аліва і меч*, якія выклікаюць неадназначныя эмоцыі ў чытачоў. В. Шынкарэнка слушна заўважае, што мы самі не ўсведамляем, у якой ступені з'яўляемся ахвярамі свайго часу. У гэты самы перыяд пішуцца і такія патрыятычныя творы, як *Маці ветру ці Легенда аб бедным д'ябле і аб адвакатах сатаны*, дзе сам пісьменнік раскрывае

два галоўныя матывы яго далейшай творчасці: пошукі шчасця для бедных людзей і пошукі праўды.

Артыкул *Славу продкаў вяртаючы* мае тыпалагічны характар і прысвечаны параўнанню творчасці М. Гайдука, У. Караткевіча і У. Арлова. Двух першых пісьменнікаў аб'ядноўвае зварот да гістарычнай тэматыкі праз паглыбленае асэнсаванне вуснай народнай творчасці, праз асабістую далучанасць да яе эпасу ў якасці сааўтараў (40), мажлівасць быць пісьменнікам, які стварае гісторыю сваёй айчыны. Адрозненні, між іншым, у тым, што Караткевіч

выяўляе сябе досыць актыўна, істотна ўплываючы на змест і пафас твораў. М. Гайдук імкнецца захоўваць аб'ектыўнасць пачутага, заставацца пры гэтым староннім назіральнікам, дакладным інфарматарам (40).

Прычым эпічнасць светаўспрымання Гайдука не супрацьстаіць эсэістычнасці яго мастацкай манеры. Варта адзначыць, што такая манера пісьма ўзбагачана ўменнем перадаваць гісторыю як *цэласную эпічную па-нараму ранейшага і сучаснага жыцця* (44). Гэта асаблівасць уласцівая таксама і Уладзіміру Арлову. Усіх трох пісьменнікаў цікавіць тэма паўстання 1863 года і падзей замаху на Аляксандра І. У станаўленні і раскрыцці мастацкіх талентаў гэтых пісьменнікаў адыгрывае значную ролю таксама зварот да фальклору. М. Гайдук пры тым мэтанакіравана займаўся зборам народнай творчасці.

У артыкуле *Песня даспелага сонца* разглядаецца паэзія Я. Чыквіна 1988-1998 гадоў. Даследчыца заўважае, што ў вобразнай сістэме Чыквіна-паэта цэнтральнае месца займае сонца. Звяртаецца ўвага на нязменна замілаваныя адносіны паэта да свайго мінулага і адначасова на вычуванне хуткаплыннасці, нетрываласці жыцця. Падкрэсліваецца асаблівая роля ў жыцці і творчасці паэта прыроды. Цікава, што нацыянальнае ў Я. Чыквіна выяўляецца найперш праз паказ прыродных фарбаў, змен пор года, а таксама беларускай цяроўнасці.

У актыве Я. Чыквіна – крытыка і літаратуразнаўцы – і кніга *Далёкія і блізкія. Беларускія пісьменнікі замежжжа*, змест якой аналізуе В. Шынкарэнка ў артыкуле *Кніга, адкрытая ў свет*. Многія з нас, хто цікавіцца літаратурай, могуць пазаздросціць *здольнасці творчай асобы прачытаць і пранікнуць у сэнс напісанага іншым, уменню бачыць і адчуваць, весці развагі, зыходзячы з канкрэтных тэкстаў і па-за імі*. (56). Да вартасцей трэба яшчэ дадаць абазнанасць *як у галіне тэорыі літаратуры, так і ўласна мастацкай сферы, высокі ўзровень крытычнай культуры яго пэра* (57). В. Шынкарэнка адзначае, што ніхто з даследчыкаў не змог разгледзець творчасці Я. Юхнаўца ў ракурсе яго эстэтычнай сістэмы, філасофскага мыслення, духоўных рэфлексій, як зрабіў гэта Я. Чыквін.

Варта пагадзіцца са сцвярджаннем В. Шынкарэнка, што адным з найскладаных у курсе *Гісторыя сучаснай беларускай літаратуры* з'яўляецца раздзел, які даследуе праблемы і агульны стан сённяшняга паэтычнага слова. І, здаецца, што ў гэты час няма ў беларускай літаратуры больш паэтычнага пісьменніка, як Я. Брыль. Адною з адзнак яго

таленту – уменне бачыць, дар чуць *па-за межамі таго, што існуе вакол цябе, што няспынна гучыць, гаворыць, у здольнасці суперажываць* (27). Увагу пісьменніка прыцягвае ў большасці добрае ў акалячым жыцці, а таксама літаратурнае слова, напісанае з любоўю. Такім чынам, мабыць, трапна знаходзіць В. Шынкарэнка супольныя рысы паміж ім і вядомым праўдалюбам з сярэднявечча – Мантэнем. Апрача пералічанага аб'ядноўваюць іх яшчэ такія адзнакі як эсэістычная форма з яе лірычнай філасафічнасцю і іранічнай падсветкай. Ёсць, на думку даследчыцы, сярод беларускіх творцаў яшчэ адна асоба, якая таксама валодае пералічанымі якасцямі – Я. Сіпакоў. У творчасці яго дамінуючую роль адыгрываюць такія ўвогуле нетыповыя для беларускай літаратуры жанры, як балада і паэма ў прозе. Даследчыца спецыяльна засяродзілася на тых творах пісьменнікаў, у якіх маюць месца розныя спосабы мастацкага асэнсавання жаночых лёсаў. У творчасці Я. Брыля і Я. Сіпакова галоўная ўвага сканцэнтравана на пошуках гарманічнай зладжанасці чалавечай душы з прыродай і ўсім мікракосмасам.

Шырокая амплітуда мастацкіх пошукаў характарызуецца рознымі паэтычнымі схільнасцямі, эстэтычнымі і этычнымі ідэаламі. У працэсе эстэтычнага аналізу В. Шынкарэнка удакладняе, што для Л. Геніюш, У. Караткевіча, М. Гайдука, Н. Гілевіча, В. Іпатавай галоўнымі матывамі з'яўляюцца павага да нацыянальнага мінулага і яго захаванне, годнасць і гуманнасць асобы. Вострасацыяльная праблематыка, драматызм, трывога за будучыню выходзяць на першы план ў прозе В. Казько, Ю. Станкевіча, В. Карамазава, Г. Багданавай. Тэма Чарнобыля трывала ўвайшла ў беларускую літаратуру, асабліва актуальная для пісьменнікаў, якія родам з Палесся. У паэзіі Г. Тварановіч значнае месца займаюць хрысціянскія ідэі, культ маці, разважанні аб паміранні, паўторнасці ў прыродзе. Асабліва ўвага паэтаў Л. Рублеўскай, В. Шніпа засяроджана на пошуках духоўнага і бездухоўнага, высокамаральнага і нізкага ў жыцці. Характэрнай рысай творчасці М. Купрэва, як вызначае даследчыца, з'яўляюцца асэнсаванне біяграфічнага матэрыялу, вернасць абранай на пачатку творчага шляху тэматыцы. Да формы прытчы, такім чынам рэалізуючы свае жанрава-стылявыя пошукі, звярнуліся апошнім часам у вострасацыяльных творах В. Быкаў, Я. Сіпакоў, У. Някляеў, А. Мінкін. Дэміфалагізацыя прыкметная ў творчасці П. Васючэнкі, неаархаіка і дэманалогія – у А. Глобуса.

Несумненна, кніга Вольгі Шынкарэнкі звернута да кожнага, хто цікавіцца сучасным беларускім літаратурным працэсам. Манаграфія *З верай у чалавечнасць* сведчыць пра моц і сілу пісьменнікаў XX стагоддзя, уздымае і спрабуе вырашыць складаныя і важныя праблемы жыцця ў гісторыі беларускай літаратуры.

Анна Саковіч
Беласток